

Socialnämndens utredning när barn kommit till genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna

Mars 2019

Information från MFoF till socialnämnderna om utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna. Innehållet kompletterar MFoF:s föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom en assisterad befruktning av en ensamstående kvinna (uppdateras senare i HSLF-FS 2019).

Sammanfattning

- Ensamstående kvinnor har möjlighet till assisterad befruktning på samma villkor som olikkönade par.
- Utgångspunkten är att en ensamstående kvinna som genomgår assisterad befruktning inom ramen för svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn, blir barnets enda rättsliga förälder.
- Det är möjligt att genomgå assisterad befruktning med enbart donerade könsceller.
- Befruktning utanför kroppen med donerade könsceller får i Sverige utföras även vid andra vårdinrättningar än universitetssjukhus under förutsättning att vårdinrättningen har tillstånd av IVO.
- Socialnämnden ska alltid inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning.
- Barnets rätt till information om sitt ursprung stärks.

Utredning när modern är en ensamstående kvinna

Ensamstående kvinnor har möjlighet att genomgå assisterad befruktning på sjukhus i Sverige eller vid en behörig inrättning i utlandet om barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Utgångspunkten är att en ensamstående kvinna som genomgår assisterad befruktning inom ramen för svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn blir barnets enda rättsliga förälder.

Socialnämnden ska alltid inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning om modern inte är gift och barnet har sin hemvist i Sverige. Men något faderskap ska inte fastställas om kvinnan har genomgått assisterad befruktning enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. eller om hon har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn och hon vid

tillfället för behandlingen var ensamstående (1 kap. 3 § föräldrabalken, FB). Då ska faderskapsutredningen läggas ner.

Följande kriterier ska vara uppfyllda för att faderskapsutredningen ska läggas ner och modern bli barnets enda rättsliga förälder enligt 1 kap. 3 § FB:

- Modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen om genetisk integritet m.m eller vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av information om spermiedonatorn,¹
- modern vid tidpunkten för den behandling som ledde till barnets tillkomst var en ensamstående kvinna och
- det är – med hänsyn till samtliga omständigheter – sannolikt att barnet kommit till genom behandlingen.

Behandlingen kan ha skett med kvinnans ägg och donerade spermier eller med både donerade ägg och spermier.²

Begreppet ensamstående kvinna

I det här sammanhanget avses med *ensamstående kvinna* en kvinna som inte är gift, registrerad partner eller sambo. Även en kvinna som är så kallad särbo, dvs. lever i ett parförhållande men inte bor tillsammans med sin partner, omfattas alltså.³ Begreppet definieras i 1 kap. 5 § lagen om genetisk integritet m.m.

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 § FB framgår det att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört ansvarar för att inleda en faderskaps- eller föräldraskapsutredning. Om en utredning inleds före barnets födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.

Utredningen

Personligt sammanträffande med modern

Utredaren bör kalla modern till ett personligt möte så snart som möjligt och informera om vilka regler som gäller för utredningen. Modern ska vid besöket kunna styrka sin identitet. I protokollet antecknas på vilket sätt modern legitimerat sig (typ av legitimationshandling och legitimationens nummer). Utredaren bör vid besöket räkna ut konceptionstiden och jämföra uppgifterna som modern lämnat med den framräknade konceptionstiden. Konceptionstiden bör beräknas med hjälp av rekommendationerna och födelseviktstabellen i MFoF:s föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (*uppdateras senare i HSLF-FS 2019*).

---

¹ Prop. 2017/18:155 s. 54

² Prop. 2017/18:155 s. 24

³ Prop. 2014/15:127 s. 28

MFoF informerar 2019:1 forts.

Modern bör informeras om den beräknade konceptionstiden, det vill säga den tidsperiod inom vilken en befruktning kan ha ägt rum och dess betydelse för utredningen. Utredaren bör också informera modern om barnets rätt enligt 1 kap. 15 § FB att, så snart det är lämpligt, av modern få reda på att barnet har tillkommit genom assisterad befruktning. Utredaren bör även informera modern om barnets rätt att få ta del av uppgifter om donatorn enligt 6 kap. 5 § och 7 kap. 7 § lagen om genetisk integritet m.m. och att barnet har rätt att få sina uppgifter noterade i den särskilda journal som innehåller uppgifter om donatorn och att ta del av de uppgifter som antecknats i journalen som avser andra personer som tillkommit med könsceller från samma donator.

EN-protokollet

Socialnämnden ska föra protokoll över det som framkommer vid utredningen och som är av betydelse för faderskapsfrågan, 2 kap. 8 § FB. MFoF fastställer de protokoll som socialnämnderna ska använda vid utredning av faderskap eller föräldraskap.

Om ett barn har kommit till genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna och behandlingen utförts inom behörig svensk hälso- och sjukvård eller vid behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn, ska utredningen göras i EN-protokollet för ensamstående kvinna.⁴ Har den assisterade befruktningen skett på annat sätt, t.ex. på klinik som saknar behörighet eller om barnet inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn, ska faderskapet utredas och utredningen göras i ett MF-protokoll.

Svensk vårdinrättnings behörighet kan kontrolleras med tillståndsgivande myndighet, Inspektionen för vård och omsorg. Utländsk behörighets inrättning ska följa av föreskrifter i det aktuella landet eller där tydligt framgå på annat sätt, t.ex. genom att inrättningen har tillstånd att utföra assisterade befruktningar. Behörigheten måste också omfatta den typ av behandling som har utförts i det enskilda fallet, t.ex. en insemination med donerade spermier.

Uppgifter från sjukvårdsinrättning

Att modern har genomgått assisterad befruktning bör styrkas genom ett intyg eller en kopia av patientjournalen från tillfället då behandlingen som ska ha lett till befruktningen skedde.⁵ En kopia av handlingen sparas i akten.

Ett alternativ till att modern visar skriftlig dokumentation kan vara att socialnämnden själv hämtar in information från sjukvårdsinrättningen, som styrker att modern genomförde behandlingen som ensamstående. För att vårdinrättningen ska kunna lämna ut uppgifterna krävs moderns samtycke. Om informationen lämnas muntligt antecknas den som en journalanteckning i akten (11 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL). Svensk vårdinrättnings behörighet att utföra behandlingen kan kontrolleras med tillståndsgivande myndighet, Inspektionen för vård och omsorg. Utländsk inrättnings behörighet ska följa av föreskrifter i det aktuella landet eller där tydligt framgå på annat sätt, t.ex. genom att inrättningen har tillstånd att utföra assisterade

---

⁴ (uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna)) (bilagan).

⁵ (uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna))

befruktningar. Behörigheten måste också omfatta den typ av behandling som har utförts i det enskilda fallet, t.ex. en insemination med donerade spermier. Om behandlingen har utförts i utlandet är barnets rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn enligt 1 kap. 3 § FB ett kriterium för att faderskapsutredningen ska kunna läggas ner. För att utreda om samtliga kriterier är uppfyllda kan socialnämnden hämta in uppgifter från modern, med hennes samtycke, från den utländska inrättningen men också andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse.

Utvidgad utredning

Om modern uppger att hon har haft sexuellt umgänge med en man inom den beräknade konceptionstiden bör utredningen utvidgas. Utredaren bör verka för att en rättsgenetisk undersökning genomförs på barnet, modern och den man som det gäller.⁶ Om barnet inte har kommit till genom en assisterad befruktning ska faderskap fastställas för barnets genetiska far och utredningen ska då göras i MF-protokoll.

Utredning före barnets födelse

Om modern begär det, bör nämnden inleda en utredning före barnets födelse. Då beräknas konceptionstiden med utgångspunkt från en födelsevikt på 3 500 gram och den beräknade födelsedagen. Två veckor bör sedan läggas till i början och i slutet av det framräknade tidsintervallet. När barnet är fött inhämtas uppgifter om barnets födelsevikt och födelsedatum. Utifrån det räknas den faktiska konceptionstiden ut, för att säkerställa att barnet fötts inom den tidigare beräknade konceptionstiden.⁷

Spermiedonatorn kan frivilligt bekräfta faderskapet

Det finns inga hinder för att spermiedonatorn frivilligt bekräftar faderskapet (1 kap. 3 § tredje stycket FB).⁸ En sådan bekräftelse förutsätter att modern och socialnämnden, eller barnet om barnet är myndigt, godkänner bekräftelsen.

Nedläggning av utredningen

Om socialnämnden kommer fram till att förutsättningarna i 1 kap. 3 § andra stycket FB är uppfyllda ska det inte fastställas något faderskap eller föräldraskap.

Beslut om att lägga ner utredningen tas med stöd av 2 kap. 7 § andra stycket FB. Utredaren bör informera modern om att nämnden kan återuppta utredningen om spermiegivaren frivilligt vill bekräfta faderskapet och modern vill godkänna bekräftelsen.⁹

Utredningen ska läggas ner om den utländska inrättningens behörighet saknas eller inte går att utreda. Utredningen ska även läggas ner om barnet inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn eller det inte går att utreda om barnet har den rättigheten. Beslut om nedläggning tas i dessa fall med stöd av 2 kap. 7 § första stycket 1 FB, då det visat sig omöjligt att få de upplysningar som behövs för bedömning av faderskapsfrågan. Beslut om nedläggning

---

⁶ *uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna)*

⁷ *uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (faderskap)*

⁸ Prop 2014/15:127 s.18.

⁹ *uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna)*

ska fattas av socialnämnden och kan inte delegeras (10 kap. 5 § socialtjänstlagen). Beslutet kan överklagas till länsstyrelsen (2 kap. 7 § tredje stycket FB).

Om utredningen visar att moder inte var ensamstående vid behandlingen eller om det är möjligt att barnet inte tillkommit genom assisterad befruktning ska en fullständig faderskaps- eller föräldraskapsutredning genomföras.

Om kvinnan gifter sig före barnets födelse gäller faderskapspresumtionen

Om en kvinna som har genomgått assisterad befruktning som ensamstående gifter sig med en man före barnets födelse så gäller faderskapspresumtionen. Hennes man anses vara far till barnet. I lagstiftningsärendet ansågs det inte finnas skäl till att göra undantag från faderskapspresumtionen i dessa situationer.¹⁰ Om faderskapet ska hävas är det endast den man som blivit far genom presumtion eller barnet som har rätt att föra talan om detta (3 kap. 1 och 2 §§ FB).

Om socialnämnden bedömer att det är till barnets bästa att faderskapspresumtionen hävs kan socialnämnden enligt 5 kap. 3 § socialtjänstförordningen (2001:937) anmäla till överförmyndaren att barnet behöver en god man.

Om kvinnan gifter sig med en kvinna före barnets födelse finns ingen motsvarighet till den faderskapspresumtion som gäller om hon gifter sig med en man.

Biträde av en annan kommun

På begäran av socialnämnden ska socialnämnden i en annan kommun lämna biträde vid utredningen. Det framgår av 2 kap. 4 och 8 a §§ FB. Det kan bli aktuellt om modern och barnet flyttar efter barnets födelse, men innan utredningen hunnit göras klar. Om nämnden begär biträde med att höra modern bör den ansvariga nämnden så långt det är möjligt fylla i protokollet och sända det i original till den biträdande nämnden. Den ansvariga nämnden behåller en kopia. Den biträdande nämnden bör sedan upprätta övriga delar av protokollet och underteckna det.¹¹

Barnets rätt till information om sitt ursprung

Av 1 kap. 15 § FB framgår att ett barn som har tillkommit genom en sådan insemination eller befruktning utanför kroppen som utförts med andra könsceller än föräldrarnas egna har rätt att av sina föräldrar få veta det. Modern ska så snart det är lämpligt upplysa barnet om att han eller hon tillkommit genom en sådan behandling. Skyldigheten gäller oavsett om den assisterade befruktningen utförts inom svensk- hälso- och sjukvård eller inte.¹² Skyldigheten gäller även i de fall barnet har genetisk koppling till en av föräldrarna¹³, det vill säga även i de fall donerade spermier har befruktat moderns egen äggcell. Handlingar som har kommit in eller upprättats i samband

---

¹⁰ Prop. 2014/15:127 s. 19.

¹¹ (uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna))

¹² Prop. 2017/18:155 s. 73

¹³ Prop. 2017/18:155 s. 74

med en utredning om faderskap eller föräldraskap får inte gallras (12 kap. 2 § första stycket SoL).

Personer som är myndiga har enligt 26 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) rätt att utan hinder av sekretess ta del av förhållanden som är av betydelse för att han eller hon ska få veta om vilka hans eller hennes biologiska föräldrar är. När den enskilde begär att få ta del av uppgifterna hos socialnämnden bör han eller hon erbjudas stöd och information. Eftersom det kan finnas information i ärendet som den enskilde både kan behöva hjälp att förstå och att bearbeta bör socialnämnden även erbjuda efterföljande stödsamtal.¹⁴

En person som har kommit till genom assisterad befruktning som utförts inom behörig svensk hälso- och sjukvård med donerade spermier och/eller donerad äggcell har - när han eller hon uppnått tillräcklig mognad - rätt att ta del av information om spermiegivaren som har antecknats i sjukhusets särskilda journal. För att ta del av informationen kan den enskilde vända sig antingen till socialnämnden eller direkt till det sjukhus som har utfört inseminationen.¹⁵ Socialnämnden är skyldig att på begäran hjälpa till att ta reda på om det finns uppgifter i journalen. Om den enskilde vill ta del av uppgifterna bör socialnämnden erbjuda sig att hjälpa till att förmedla dem.¹⁶ Enligt förarbetena till lagen kan barn i övre tonåren antas ha uppnått tillräcklig mognad,¹⁷ men en mognadsbedömning behöver göras i varje enskilt fall. Sjukhuset bör normalt kunna godta socialnämndens bedömning av barnets mognad.¹⁸

Det är bara barnet självt som har rätt att få ta del av uppgifter om donatorn i sjukhusets journal. Uppgifterna får alltså inte lämnas ut på begäran av barnets vårdnadshavare, det följer av 6 kap. 5 § och 7 kap. 7 § lagen om genetisk integritet m.m. Det finns däremot inget som hindrar att vårdnadshavaren följer med barnet när det kontaktar socialnämnden eller sjukhuset. Socialnämnden kan bara få ut sjukhusets uppgifter om spermiegivaren om barnet har vänt sig till nämnden för att få ta del av uppgifterna genom deras förmedling.¹⁹

Barnet har även - om det har uppnått tillräcklig mognad och skriftligen begär det - rätt att uppgifter om honom eller henne tas in i den särskilda journal som innehåller uppgifter om donatorn. Om personen har tillkommit genom en behandling enbart med donerade könsceller får personen välja om uppgifterna ska tas in i båda journalerna eller om de bara ska tas in i den journal som avser spermiedonatorn eller äggdonatorn.

De uppgifter som kan tas in i journalen bör avse personens identitet. Som exempel på personuppgifter kan nämnas namn, personnummer, adress och telefonnummer. Det finns dock inget som hindrar att personen lämnar andra uppgifter om sig själv.²⁰

Oavsett om personen begär att uppgifter om honom eller henne förs in i den särskilda journalen har personen rätt att ta del av de uppgifter som antecknats i journalen och som avser andra

---

¹⁴ (uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna))

¹⁵ Prop. 1984/85:2 s. 27.

¹⁶ (uppdateras senare i HSLF-FS 2019 (ensamstående kvinna))

¹⁷ Prop. 1984/85:2 s. 16.

¹⁸ Prop. 1984/85:2 s. 27.

¹⁹ Prop. 1984/85:2 s. 27.

²⁰ Prop. 2001/02:89 s. 62

MFoF informerar 2019:1 forts.

personer som tillkommit med könsceller från samma donator. Uppgifter om att en person tillkommit genom befruktning utanför kroppen med donerade könsceller omfattas som huvudregel av sekretess.²¹ I 25 kap. 11 § 6 offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) finns en sekretessbrytande regel för de fall den som tillkommit genom donerade könsceller önskar ta del av de uppgifter som finns antecknade i den särskilda journalen och som avser andra personer som tillkommit med könsceller från samma donator.

Om den enskilde vill komma i kontakt med donatorn eller någon annan person som har tillkommit med könsceller från samma donator och som låtit föra in sina uppgifter i journalen bör nämnden erbjuda sig att ta den inledande kontakten med denne.²²

Frågor

Frågor om handläggningen av utredningar när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående kvinna besvaras på telefontid för frågor om familjerätt, se www.mfof.se.

Växeln har telefonnummer 08-545 556 80.

---

²¹ 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

²² HSLF-FS 2017:66